

sabafs.com

Bankalarda kredi karşılıkları... İşler çok mu karıştı?

Basel bankacılık sermaye yeterliği düzenlemeleri kapsamında yurtdışı bankaların gündemine yıllar önce girmiş bulunan tahmini değer kayıpları (expected credit losses) kavramı, IFRS 9 un resmen yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemizdeki banka ve finansal kuruluşların da üzerinde eskisinden çok daha fazla zaman ve efor sarfetmeye başladıkları bir konu haline gelmiş durumda.

Geçmişte IFRS uzmanlarının ısrarla belirttikleri -ve IAS 39 un basis for conclusion kısmında sebepleri gerekçelendirilen- karşılık matrisi gibi kolaycı karşılık hesaplama yöntemlerinin finansal tabloların okuyucularını yanılttığı gerçeği IFRS 9 karşılık hesaplama ilkelerinin de temelini oluşturuyor. Diğer bir deyişle, bir banka ya da finansal kuruluşun kredi alacaklarını son ödeme tarihinden itibaren geçen gün sayısına göre önceden belirlenmiş yüzdesel oranlarla çarparak karşılık hesaplaması, finansal tablo okuyucularının ve potansiyel yatırımcıların ilgili finansal kuruluş hakkında yanlış finansal çözümler yapmalarına neden olabiliyor.

Her ne kadar IFRS 9 ticari alacaklar gibi bazı alacak kategorilerinde karşılık matrisi kullanımına kestirme bir yol (practical expedient) olarak izin verse de bu gibi yöntemlerin banka ve finansal kuruluşlar tarafından kesinlikle kullanılmaması gerekiyor.

Peki, bir finansal kuruluş kredi alacaklarının karşılıklarını nasıl hesaplamalı? Aktifinin çok önemli kısmını kredi alacaklarının oluşturduğu finansal kuruluşların alacak kalitelerini doğru olarak raporlamaları belki de uluslararası finansal raporlama açısından en fazla dikkat etmeleri gereken husus. Özellikle IFRS finansal tablolarınızı yurtdışında kullanıyorsanız, kurmuş olduğunuz değer düşüklüğü hesaplama modeli hakkında çok zorlu soru ve değerlendirmelere hazır olmalısınız. Zira yurtdışında edindiğimiz tecrübeler sayesinde rahatlıkla söyleyebiliriz ki, bir banka veya finansal kuruluşun kurumsal bir yönetime sahip olup olmadığı hakkında yapılan değerlendirmelerde, alacak kalitesinin hesaplanma ve raporlanmasına yönelik kurulmuş olan model önemli bir faktör konumunda.

Daha fazla uzatmadan konumuzun teknik boyutuna kısaca değinelim. IFRS 9 un kredi değer düşüklüğü konusunda getirdiği en ünlü kavram 'kredinin ilk kayda alındığı tarihten bu yana kredi riskinde önemli bir artış olup olmadığı'. Bu karara varabilmede, kredinin verildiği tarihten bu yana hem kredi borçlusu hem de dış koşullar (makroekonomik, sektörel, vs.) hakkında elde edilmiş bilgilerin kredinin gelecekteki nakit akımı üzerindeki olası etkilerine karar vermek gerekiyor. Tabi bu kararı verirken, IFRS 9 un çürütülmesi zor varsayımları da söz konusu (örneğin son ödeme tarihinden itibaren 30 gün geçmiş olması gibi). Benzer şekilde donuk alacak haline gelmenin tanımını da doğru yapmak gerekiyor. Her alacak portföyü için 90 günü eşik değer olarak kullanmak doğruyu yansıtmıyor olabilir.

Yeni standarda göre, verildiği günden bu yana kredi riskinde önemli artış olmamış kredi alacaklarında 12 aylık probability of default ("pd"), önemli artış olmuş kredi alacaklarında ise tüm ömürlük (lifetime) pd kullanmak gerekiyor. Donuk alacak haline gelmiş kredi alacaklarında ise doğrudan loss given default ("lgd") hesaplamasını yapmak gerekli.

Bu noktada iş derinleşiyor. Zira pd ve lgd hesabını, bankaya özel koşulları dikkate alarak olabildiğince temsili hale getirmemiz gerekmekte. Örneğin, bir mortgage alacağının pd si ile bir KOBİ kredi

sabafs.com

alacağının pd si farklı hesaplanmalı. Benzer şekilde, kredi kartı alacakları ile mikro-işletme kredilerinin pd ve lgd leri de birbirinden çok farklı olmalı. Tabii bunlar henüz “çok kaba” sınıflandırmalar. Örneğin verilen kredilerin vadelerine göre de farklı pd ler hesaplanmalı, zira 3 aylık kredi ile 3 yıllık kredinin donuk alacak haline dönüşme olasılıklarını hesaplar iken aynı pd yi kullanmamalıyız. Benzer şekilde her kredi alacak kategorisini kendi içinde kredi derecelendirmesine (rating) göre de ayırarak farklı pd ler hesaplamamız gerekiyor. Zira çok farklı kredi riski olan iki birey veya şirketten olan kredi alacağının donuk hale dönme ihtimalleri de çok farklı olacaktır. İş burada da bitmiyor, örneğin şirketlerin faaliyet gösterdikleri sektörler göre farklı pd ler hesaplanması alacak kalitesinin doğru gösterilmesi açısından çok önemli. Benzer şekilde, verilen kredinin büyüklüğü de donuk alacak haline dönüşme olasılığı üzerinde önemli bir faktör. Yine bankacıların çok kullandıkları kredinin kredi teminat LTV (loan-to-value) oranları da bu olasılığı değiştirebiliyor.

Bankalar gibi yüklü kredi alacakları olan finansal kuruluşların, yukarıdaki gibi kriterleri baz alarak her kredi kategorisi için detaylı pd ve lgd hesaplamaları yapan kompleks modeller kurmaları uluslararası finansal raporlama açısından büyük önem taşıyor. Bu modeller kurulurken, istatistikî anlamlılığı artırabilmek için tarihte olabildiğince geriye gitmek gerekiyor (tercihen 5 yıl ve fazlası). Tabii istatistikî veriler içersinde temsili olmayan dönemlerin etkilerinin de (örneğin kriz dönemleri ya da beklenmedik olayların yaşandığı dönemler) ayıklanması ayrı bir gereklilik.

Diğer önemli bir husus da, bazı kredi kategorilerinde kullanılan “tutar” üzerinden istatistikî model kurmak daha anlamlıyken (örneğin KOBİ kredileri) bazı kredi kategorilerinde ise “sayı” üzerinden (örneğin araç kredileri) istatistikî model kurmanın daha doğru sonuçlar verebildiği gerçeği.

Bu modeller üzerinden 12 aylık ve ömürlük pd ler hesaplandığında yolu yarılamış oluyoruz. Zira önümüzde donuk alacak haline dönüştükten sonra tamamen tahsil edememe riskini ifade eden “lgd” hesaplama modelinin kurulması var. Burada da aynı pd hesaplamamıza konu olan kriterler ve kategorizasyon kullanılarak tarihsel veritabanımızdan olasılık hesaplamalarını yapmamız gerekiyor.

Probability of default ve loss given default oranlarımızı olabildiğince hassaslaştırılmış olarak hesapladıktan sonra yapmamız gereken bir modelleme daha var. Teminat yapıları.

Teminatları da doğru şekilde sınıflandırarak, geçmiş veritabanımızda benzer teminatların ne kadar sürede ve ne tutarda (teminatı nakde çevirmek için katlandığımız maliyetler sonrası) nakde çevirip kredi alacağına mahsup ettiğimiz istatistikî modellemesini yapmamız gerekiyor.

Bütün bunları hesapladıktan sonra IFRS 9 da belirtilen üç kategori (verildiği tarihten bu yana kredi riski önemli derecede artmamış olanlar, önemli derecede artmış olanlar ve donuk alacaklar) için kendi bankamıza özel ve en doğruyu yansıtan karşılık rakamlarına ulaşmış olabileceğiz.

Bu uzun makalemizi sonlandırmadan ekleyeceğimiz son husus ise, yukarıda belirttiğimiz bütün hesaplamalarda paranın zaman değerini dikkate almamız gerektiği. Daha açık ifade edecek olursak, bir krediyi verdikten ne kadar süre sonra donuk alacak haline dönüştüğü, ne kadar süre sonra tahsilat yapılabildiği karşılık tutarı üzerinde iskonto etkisinden ötürü önemli rol oynuyor.

IASB nin çeşitli defalar tekrarladığı gibi, IFRS 9 kredi değer düşüklüğü ilkeleri sadece karşılık hesaplama yöntemini değil, bankaların alacak yönetim modellerini de değiştirmelerine neden olabiliyor.